

วิวัฒนาการปกครองของรัฐ*

ON THE EVOLUTION OF GOVERNMENT

มะลิ ทิพพ์ประจง

Mali Thipprajong

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phetchaburi Buddhist College, Thailand

กาญจจิรา วิจิตรวัชรารักษ์

Kanjira Wijitwatcharak

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: thipprajongmali@gmail.com

บทคัดย่อ

รัฐจะต้องมีองค์ประกอบหลักที่บ่งความเป็นรัฐแต่เวนต์ที่เห็นว่าความเข้าใจหรือมุมมองเกี่ยวกับรัฐมีหลายแบบด้วยกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณารัฐร่วมกับความสัมพันธ์กับสังคม ทั้งนี้โดยทั่วไปอาจจัดประเภทพรรคคณะคติที่มีต่อรัฐเป็น 3 แบบ คือ รัฐในแบบเว็บเบอเรียน (Weberian) รัฐในแบบพหุนิยม (Pluralist) และรัฐในแบบมาร์กซิสต์ (Marxist) พรรคคณะต่อรัฐในแบบเว็บเบอเรียน หมายถึง การมองรัฐในแบบที่เน้นรัฐในฐานะองค์กรที่มีอำนาจอธิปไตย และสามารถผูกขาดการใช้ความรุนแรงที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการเหนือดินแดนของรัฐนั้นอย่างชอบธรรมเนื่องจากการเป็นตัวแสดงที่ในรูปแบบขององค์กร รัฐจึงมีลักษณะคล้ายบุคคล และมีผลประโยชน์เป็นเดิมพัน รัฐจึงต้องตัดสินใจและดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง รัฐในแบบพหุนิยมจะเน้นความเป็นตัวแทนแห่งการกระทำของรัฐ และแยกรัฐออกจากสังคมเช่นเดียวกับในแบบเว็บเบอเรียนแต่เนื่องจากรัฐประกอบไปด้วยกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมก็มักมองรัฐโดยจะลดทอนรัฐในภาพรวมลงมาเป็นกลุ่มผลประโยชน์และปัจเจกชนของสังคม ด้วยเหตุนี้พวกที่มองรัฐแบบพหุนิยมจึงมองว่ารัฐไม่ใช่สิ่งอื่นนอกไปจากรัฐบาลและกลุ่มคนที่ปกครองรัฐ การมองรัฐในแนวนี้นี้สะท้อนในพรรคคณะของเสรีนิยมเชิงโครงสร้างในทางการเมืองระหว่างประเทศ รัฐในแบบมาร์กซิสต์ รัฐคือโครงสร้างของการจัดการปกครองและของกฎเกณฑ์ในสังคม โครงสร้างนี้เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ขององค์กรรัฐกับสังคมในแง่ “รัฐพหุนิยม” จึงหมายถึงโครงสร้างของอำนาจการเมืองที่สถาปนาสังคมที่อาศัยวิถีการผลิตที่ยึดระบบกรรมสิทธิ์ของเอกชนเป็นหลัก

คำสำคัญ: วิวัฒนาการ, การปกครอง, รัฐ

* Received 12 June 2020; Revised 30 June 2020; Accepted 25 July 2020

Abstract

A state must have a central element that identifies the state. Still, Wendt considers that there are many different perceptions or views about the state, especially when considering the state and its relationship with society. There are three types of states towards a state: Weberian state, pluralist state, and Marxist state. Viewing the state in a way that emphasizes the state as influential organization sovereignty and monopolizes the use of formally organized violence over the territory of that state Justified because of being an actor in the form of an organization. The state, therefore, resembles a person and has interests at stake. The state has to make decisions and take action on any matter. The pluralistic state emphasizes the representation of the state's efforts. And separate the state from society as in the Weberian way, but because the state consists of different groups In society, the state tends to be viewed by reducing the state as a whole as a group of interests and individual people of the community. For this reason, pluralistic states view the state as nothing other than the government and the people who govern it. This view of the state is reflected in the opinion of structural liberalism in international politics. Marxist state State is a structure of governance and rules in society. This structure determines the relationship between the different characters. In this sense, “capitalist state” refers to the construction of political power that establishes a society based on a production method based primarily on private ownership.

Keywords: Evolution, Administration, Government

บทนำ

แม้ว่าอาจจะมีหน่วยการปกครองหรือหน่วยการเมืองอื่น ๆ ประเภทอื่นอีกจำนวนมาก แต่หน่วยการเมืองที่เรียกว่า “รัฐ” มีแก่นสารสาระบางอย่างร่วมกันที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นรัฐ (Essential state) (วิทยา นภาศิริกุล และสุรพล ราชภัณฑารักษ์, 2539) และสำหรับเวนด์ท์ แก่นของความเป็นรัฐในฐานะหน่วยอ้างอิงหรือหน่วยวิเคราะห์ อย่างน้อย ๆ ต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2554) คือ

ประการแรก การมีระเบียบในเชิงกฎหมายและสถาบันเป็นการกำหนดรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือโครงสร้างของอำนาจเพื่อที่จะกำหนดว่าใครคือประชากรของรัฐ ประชากรของรัฐต้องปฏิบัติตนอย่างไรและมีสิทธิอะไรบ้างการมีกฎหมายบัญญัติทำให้

แนวปฏิบัติเหล่านี้มีความแน่นอนและเป็นที่ยอมรับร่วมกันได้ว่าใครจะต้องทำอะไรบ้าง เมื่อมองในแง่รัฐจึงทำให้สังคมยุคใหม่ที่ซับซ้อนเป็นไปได้เพราะสถาบันทำให้เกิดกิจกรรมที่ซับซ้อนมีการจัดระเบียบและถึงแม้ว่าระดับของกิจกรรมจะมีความซับซ้อนเพียงใดก็ตาม ทุกคนก็ยังสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ตามความคาดหวังร่วมกันนอกจากนั้นตัวแสดงภาครัฐที่ดำรงอยู่ในรัฐที่เข้มแข็งจะสามารถระดมทรัพยากรที่สำคัญ ๆ ได้ดีกว่าในรัฐที่อ่อนแอ ซึ่งจะทำให้ รัฐกับสังคมมีความเป็นหนึ่งเดียวในฐานะตัวแสดงระหว่างประเทศได้ดีกว่ารัฐอ่อนแอ

ประการที่สอง รัฐย่อมมีความชอบธรรมในการผูกขาดการใช้ความรุนแรงที่มีลักษณะจัดตั้งหรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ กองกำลังทหารและตำรวจการผูกขาดการใช้ความรุนแรงหรือการมีกองกำลังได้อย่างชอบธรรมนี้ย่อมมีวัตถุประสงค์เป็นไปเพื่อพิทักษ์รักษาความมั่นคงทั้งภายในและภายนอกโดยทั่วไปรัฐจะจัดองค์กรในการใช้ความรุนแรงเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็นกองกำลังฝ่ายมหาดไทยหรือตำรวจและกองกำลังฝ่ายกลาโหมหรือทหารมีข้อสังเกตว่ารัฐที่รวมศูนย์มาก ๆ องค์กรที่บังคับใช้อำนาจเหล่านี้ จะรวมศูนย์ไว้ที่จุดเดียวในการบัญชาการสูงสุดแต่ก็เป็นไปได้เหมือนกันว่ารัฐอาจจัดองค์กรในการใช้ความรุนแรงในแบบแบ่งอำนาจไปตามกลุ่มในลักษณะของกลุ่มผูกขาดแต่กระนั้นก็ยังคงถือว่ารัฐเป็นผู้ผูกขาดความรุนแรงอยู่เนื่องจากรัฐยังคงถือความชอบธรรมในการเผชิญกับการท้าทายอำนาจได้อย่างต่อเนื่อง

ประการที่สาม รัฐต้องมีอำนาจอธิปไตย ซึ่งหมายความว่ารัฐเป็นจุดสูงสุดของอำนาจอย่างทางการในสังคมซึ่งโดยทั่วไปอำนาจอธิปไตยแบ่งเป็นสองลักษณะคืออำนาจอธิปไตยภายในและอำนาจอธิปไตยภายนอกอำนาจอธิปไตยภายในมีนัยถึงการได้รับการยอมรับให้เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมอย่างชอบธรรมไม่ว่าการใช้อำนาจอธิปไตยจะมีอยู่อย่างจำกัดหรืออย่างกว้างขวางก็ตามในขณะที่อำนาจอธิปไตยภายนอก หมายถึงการไม่มีอำนาจใดภายนอกที่อยู่เหนืออำนาจรัฐซึ่งสะท้อนให้เห็นในพัฒนาการทางกฎหมายระหว่างประเทศโดยรัฐสมัยใหม่ที่เรียกว่ารัฐชาตินี้เกิดขึ้นจากความตกลงสันติภาพเวสต์ฟาเลียใน ค.ศ. 1648 อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าพัฒนาการทางด้านทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐในยุคใหม่ที่เรียกว่ารัฐฆราวาสนั้นเกิดขึ้นมาแล้วหลายศตวรรษก่อนหน้านั้นโดยเริ่มต้นในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ที่เห็นได้ชัดคือ ความพยายามจัดตั้งรัฐฆราวาสนั้น สะท้อนออกมาในงานเขียนต่าง ๆ ของแมคเคียเวลลีและฌ็อง โบแต็ง (ค.ศ.1530 - ค.ศ.1596) นัยยะของงานเขียนทางการเมืองในยุคนั้นมีใช้ เป็นเพียงความพยายามแยกรัฐออกจากอำนาจของพระสันตปาปาแห่งนิกายคาทอลิกหรือแยกศีลธรรมออกจากเรื่องทางโลกเท่านั้นแต่ยังสะท้อนถึงการปฏิเสธอำนาจทางการเมืองอื่น ๆ ซึ่งที่อาจทำให้อยู่เหนือรัฐเราจึงพบว่ายุโรปในภายหลังได้เกิดมีนักทฤษฎีการเมืองจำนวนมากซึ่งพากันอภิปรายถกเถียงและสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐและอำนาจอธิปไตยของรัฐกำเนิดของทฤษฎีเหล่านี้

ปูทางไปสู่การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศบนฐานคิดใหม่ ซึ่งก็คือการอ้างไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยและความมั่นคงที่ประกันการอยู่รอดของรัฐ

ประการที่สี่ สังคม เวนด์ท์เห็นว่าเนื่องจากภายใต้โครงสร้างของรัฐมีการกำหนดให้อำนาจทางการเมืองใช้ต่อสังคมแนวคิดเรื่องรัฐจึงอยู่บนสมมติฐานอันเป็นนัยว่าสังคมดำรงอยู่ก่อนรัฐความเป็นสังคมนั้นย่อมมาพร้อมกับเงื่อนไขของสังคมซึ่งก็คือการมีความเข้าใจในกฎเกณฑ์และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน รวมทั้งการกำหนดขอบเขตของสังคมแม้ว่าขอบเขตนั้นจะไม่ได้มีความชัดเจนก็ตาม

ประการที่ห้า ดินแดน แม้ว่าขอบเขตของอำนาจรัฐอาจไม่เท่ากับดินแดนที่เป็นกายภาพเสียทีเดียวแต่รัฐจะดำรงอยู่ได้ ย่อมต้องมีเขตแดนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งในฐานะที่ดินแดนเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบทางกายภาพของรัฐจึงต้องมีการกำหนดเขตแดนแม้จะไม่ชัดเจนและอาจมีการโต้แย้งหรือการอ้างเขตที่ทับซ้อนกันก็ตาม ตัวอย่างเช่น แม้การถกเถียงเรื่องความเป็นรัฐของรัฐยุคกลางเพราะเหตุที่อาณาเขตของดินแดนไม่ชัดเจนก็ตามแต่ความเป็นรัฐก็มีอยู่โดยลักษณะสำคัญดังกล่าวมาแล้วเมื่อพิจารณาในแง่นี้แม้จักรวรรดิในยุคโบราณก็มีองค์ประกอบของดินแดนไม่ต่างจากรัฐสมัยใหม่มากนักแต่อย่างไรก็ตามเขตแดนต้องมีความชัดเจนและคงที่อย่างน้อยในห้วงเวลาหนึ่งตามความเข้าใจของสังคม

ทั้งนี้เว็นด์ท์ตั้งข้อสังเกตว่าในทฤษฎีแบบฮอบบส์เซียนและสังคมนิยมอาณาเขตกับดินแดนที่เป็นวัตถุทางกายภาพมีแนวโน้มจะเป็นสิ่งเดียวกันในฐานะที่เป็นเขตแห่งผลประโยชน์ของรัฐแม้ว่ารัฐจะต้องมีองค์ประกอบหลักที่บ่งความเป็นรัฐแต่เว็นด์ท์เห็นว่าความเข้าใจหรือมุมมองเกี่ยวกับรัฐมีหลายแบบด้วยกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณารัฐร่วมกับความสัมพันธ์กับสังคม ทั้งนี้โดยทั่วไปอาจจัดประเภททฤษฎีที่มีต่อรัฐเป็น 3 แบบ (ลิซิท อีริเวคิน, 2549) คือ รัฐในแบบเวเบอร์เรียน (Weberian) รัฐในแบบพหุนิยม (Pluralist) และรัฐในแบบมาร์กซิสต์ (Marxist) ทฤษฎีต่อรัฐในแบบเวเบอร์เรียน หมายถึง การมองรัฐในแบบที่เน้นรัฐในฐานะองค์กรที่มีอำนาจ อธิปไตยและสามารถผูกขาดการใช้ความรุนแรงที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการเหนือดินแดนของรัฐนั้นอย่างชอบธรรมเนื่องจากการเป็นตัวแสดงที่ในรูปแบบขององค์กรรัฐจึงมีลักษณะคล้ายบุคคลและมีผลประโยชน์เป็นเดิมพันรัฐจึงต้องตัดสินใจและดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนอกจากนั้น จะเห็นว่าภววิทยาของรัฐในแบบเวเบอร์เรียนนั้นแตกต่างหากจากสังคม เวนด์ท์ ยกตัวอย่างว่ารัฐในแบบเวเบอร์เรียนนั้น คือ “รัฐในสังคมนิยม” มิใช่ “รัฐพหุนิยม” การมองรัฐในแบบนี้สอดคล้องกับทฤษฎีที่เน้นระบบระหว่างประเทศที่รัฐเป็นตัวแสดงหลักในขณะที่รัฐในแบบพหุนิยมแม้จะเน้นความเป็นตัวแทนแห่งการกระทำ (agency) ของรัฐและแยกรัฐออกจากสังคมเช่นเดียวกับในแบบเวเบอร์เรียนแต่เนื่องจากรัฐประกอบไปด้วยกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมก็มักมองรัฐโดยจะลดทอนรัฐในภาพรวมลงมาเป็นกลุ่มผลประโยชน์และปัจเจกชนของสังคม ด้วยเหตุนี้พวกที่มองรัฐแบบพหุนิยมจึงมองว่ารัฐไม่ใช่

สิ่งอื่นนอกจากรัฐบาลและกลุ่มคนที่ปกครองรัฐการมองรัฐในแนวนี้นสะท้อนในทรรศนะของเสรีนิยมเชิงโครงสร้างในทางการเมืองระหว่างประเทศ สำหรับรัฐในแบบมาร์กซิสต์ รัฐคือโครงสร้างของการจัดการปกครองและของกฎเกณฑ์ในสังคมโครงสร้างนี้เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ ขององค์กรรัฐกับสังคมในแง่ “รัฐทุนนิยม” จึงหมายถึงโครงสร้างของอำนาจการเมืองที่สถาปนาสังคมที่อาศัยวิถีการผลิตที่ยึดระบบกรรมสิทธิ์ของเอกชนเป็นหลักเพราะฉะนั้นโครงสร้างของอำนาจการเมืองประเภทนี้จึงย่อมต้องสถาปนาตัวแสดงของรัฐ ที่มุ่งปกป้องสถาบันหลักสังคมซึ่งก็คือการปกป้องวิถีการผลิตที่อาศัยระบบกรรมสิทธิ์ของเอกชนเป็นหลักนั่นเอง (วิสุทธิ โพธิแทน, 2544) ดังที่กล่าวมาแล้ว แม้ว่ามุมมองเกี่ยวกับรัฐและสังคมจะมีความแตกต่างกันแต่ความเป็นรัฐย่อมมีองค์ประกอบหลักร่วมกันเมื่อพิจารณาในด้านความมั่นคงรัฐยังคงเป็นหน่วยอ้างอิงและหน่วยการวิเคราะห์หลักด้วยเหตุผลที่รัฐเป็นองค์กรที่ผูกขาดความรุนแรงเหนือดินแดนของตนความสามารถและความชอบธรรมของรัฐในการมีอำนาจผูกขาดความรุนแรงเหนือดินแดนของตนเองได้กลายเป็นคุณลักษณะสำคัญที่บ่งบอกถึงอำนาจอธิปไตยทั้งภายในและภายนอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีอธิปไตยภายนอกของรัฐนี้เองที่ทำให้เกิดสถานะที่ไม่มีองค์กรใดที่อยู่เหนือรัฐขึ้นอีกนักวิเคราะห์ด้านความมั่นคงเรียกสถานะของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ปราศจากองค์กรเหนือรัฐนี้เองว่า “สถานะอนาธิปไตย” อย่างไรก็ตามในจุดนี้มีข้อสังเกตว่าสถานะอนาธิปไตยระหว่างประเทศนั้นมีได้หมายถึงสถานะของความรุนแรงที่มนุษย์ลุกขึ้นมาทำสงครามต่อสู้จนบาดเจ็บล้มตายเหมือนกับมนุษย์ในสถานะธรรมชาติของฮอบส์แต่หมายถึง เพียงสถานะที่ไม่มีอำนาจบังคับที่เหนือไปกว่ารัฐสถานะดังกล่าวก่อให้เกิดเงื่อนไขของปัญหาเกี่ยวกับความมั่นคงที่นักวิชาการด้านความมั่นคงเรียกว่า “ปัญหาทางสองแพร่งเกี่ยวกับความมั่นคง”

ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง

เมื่อ 430 ปีก่อนคริสตกาลในกรีกยุคโบราณนครรัฐคอรีนธ์ได้ส่งกองกำลังเข้าแทรกแซงการเมืองภายในของเอพิแดมน์ส (ชื่อเดิมของเมืองดูร์เรส ประเทศแอลเบเนีย) ซึ่งเป็นนครรัฐเล็ก ๆ ที่กำลังเผชิญกับการขยายอิทธิพลของคอเซอร์รา นครรัฐที่เพิ่งสถาปนาขึ้นใหม่แต่มีความสามารถในการแข่งขันกับคอรีนธ์ซึ่งอิทธิพลเหนือนครรัฐต่าง ๆ ในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของกรีกวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในเอพิแดมน์สนั้นแม้จะอยู่ห่างไกลจากเอเธนส์และสปาร์ตาซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจและความรุ่งเรืองของชาวกรีกยุคโบราณแต่กลับกลายเป็นชนวนให้เกิดมหาสงครามเปโลโปนีเซียนซึ่งเป็นสงครามระหว่างมหาอำนาจและพันธมิตรสองค่ายในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในยุคโบราณความหวาดระแวงระหว่างคอไซร่าและคอรีนธ์เริ่มต้นจากการที่คอไซร่าสามารถขยายแสนยานุภาพทางทหารโดยเฉพาะกองทัพเรือได้อย่างรวดเร็วและเริ่มเข้าแทรกแซงการเมืองของเอพิแดมน์สจนทำให้คอรีนธ์เกิดความหวุ่นวิตกต้องระดม

ทรัพยากรเท่าที่มีอยู่เร่งเพิ่มศักยภาพของกองทัพเรือตนอย่างเต็มกำลังบ้างส่วนในทางการทูตทั้งสองนครรัฐต่างก็แข่งขันกันแสวงหาพันธมิตรมาสนับสนุนตนโดยคอโซร่าได้เร่งดำเนินการทูตในเชิงรุกโดยเฉพาะได้ส่งทูตมายังเอเธนส์เพื่อเจรจาขอเป็นพันธมิตรทางทหาร จนกระทั่งเอเธนส์ต้องเปิดประชุมสภาเพื่อพิจารณาคำร้องของคอโซร่า อนึ่ง ในบันทึกประวัติศาสตร์สงครามเปโลโปนีเซียนของทูซิดีดีสมิซอสังเกตที่น่าสนใจว่าคอโซร่า ไม่ใช่พันธมิตรเก่าของเอเธนส์และไม่เคยมีความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ใด ๆ โดยตรงกับเอเธนส์เลยซึ่งตรงกันข้ามกับคอรีนธ์ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับเอเธนส์มาก่อนดังที่ทูตของคอรีนธ์ได้กล่าวในที่ประชุมสภาแห่งเอเธนส์ว่าฝ่ายตนได้เคยช่วยเหลือเอเธนส์โดยการเป็นสื่อกลางป้องกันไม่ให้สปาร์ตาและสันนิบาตเปโลโปนีเซียนโจมตีเอเธนส์ในคราวที่มีการก่อกบฏลูกเรือเกิดขึ้นที่เกาะซามอสและได้ยื่นข้อเสนอเอเธนส์ว่าสันติภาพระหว่างพันธมิตร 2 ฝ่าย คือ สันนิบาตเปโลโปนีเซียนซึ่งนำโดยสปาร์ตากับสมาพันธ์เดลอสซึ่งนำโดยเอเธนส์นั้นวางอยู่บนหลักของการไม่เข้าแทรกแซงในเขตอิทธิพลของกันและกัน อย่างไรก็ตาม คอโซร่าซึ่งมิได้มีสายสัมพันธ์กับเอเธนส์ในอดีตได้ยกตรรกะด้านความมั่นคงซึ่ง สอดคล้องกับสำนักสันนิบาตว่าสงครามระหว่างเอเธนส์และสปาร์ตาจะเป็นสิ่งที่เอเธนส์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในอนาคตอันใกล้เนื่องจากสปาร์ตานั้น “หวั่นวิตก” ในเอเธนส์และด้วยเหตุที่คอรีนธ์เองเป็นพันธมิตรที่สำคัญของสปาร์ตาหากเกิดสงครามระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตาจริงคอรีนธ์ย่อมต้องกลายเป็นปฏิปักษ์ต่อเอเธนส์เพราะฉะนั้นการยอมรับเอาคอโซร่าซึ่งเป็นนครรัฐที่มีได้มีแสนยานุภาพทางทะเลดีกว่าเอเธนส์เท่าใดนักเข้าเป็นพันธมิตรเพิ่มเติมก็จะยิ่งทำให้แสนยานุภาพของกองทัพเรือเอเธนส์มีความยิ่งใหญ่เกรียงไกรยากแก่ การเอาชนะได้มากยิ่งขึ้น ผลก็คือเอเธนส์ตอบรับคอโซร่าและในที่สุดเอเธนส์ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงสงครามกับสปาร์ตาได้จริงตามคำแถลงของทูตจากคอโซร่า (ลิซิต ธีรเวคิน, 2530) อีกสองพันสี่ร้อยปีต่อมาโดยประมาณหลังจากสิ้นสุดมหาสงครามของโลกและโลกได้พัฒนาไปสู่ยุคสงครามเย็นนั้นการที่โลกแบ่งขั้วออกเป็น 2 ฝ่ายระหว่างอภิมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ซึ่งครอบครองอาวุธที่มีแสนยานุภาพการทำลายล้างมหาศาลเป็นจำนวนมากโดยที่มิได้มีการพัฒนาไปเป็นสงครามโลกที่ร้อนแรงเว้นเสียแต่การมีสงครามตัวแทนเกิดขึ้นในทั่วทุกมุมโลกนั้นนักวิเคราะห์สายสันนิบาตมองว่าเป็นผลมาจากการที่โลกอยู่ในระบบ 2 ขั้วที่มีการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันนอกจากนั้นการที่อภิมหาอำนาจครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งมีอานุภาพการทำลายล้างสูงนั้น ทำให้มหาอำนาจเหล่านี้ มีพฤติกรรมที่ทำนายได้ตามตรรกะของ “การทำลายล้างที่ประกันได้ว่าต้องมีการสนองคืนซึ่งกันและกันอย่างแน่นอน” (Mutually Assured Destruction: MAD) ตรรกะดังกล่าวทำให้เกิดการยับยั้งชั่งใจมากขึ้นในกรณีที่เกิดภาวะวิกฤตการณ์ตัวอย่างได้แก่ วิกฤตการณ์คิวบาที่เกิดจากการเผชิญหน้าระหว่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ระหว่างวันที่ 16 ถึง 28 ตุลาคม ค.ศ. 1962 (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2538) โดยมีสาเหตุมาจากการลักลอบลำเลียงขีปนาวุธนิวเคลียร์พิสัยกลาง (Soviet R-12 หรือ

SS-4 Sandal ตามที่เรียกโดยองค์การนาโต) เข้ามา ในคิวบาการเกิดวิกฤตการณ์ในครั้งนี้มีหลายปัจจัยแต่ส่วนหนึ่งเกิดจากความพยายามของสหภาพโซเวียตและคิวบาที่จะตอบโต้ความพยายามของกองกำลังล้มล้างการปฏิวัติคิวบาที่สนับสนุนโดยสำนักงานข่าวกรองกลาง (CIA) ของสหรัฐอเมริกาที่เกิดขึ้นใน ค.ศ. 1961 ที่เรียกว่าการรุกราน “อ่าวเบียร์ออฟพิกส์” (Bay of Pigs) ซึ่งแม้จะไม่ประสบความสำเร็จแต่ก็เป็นชนวนให้ประธานาธิบดีฟิเดล คาสโตร เรียกร้องไปยัง สหภาพโซเวียตในการเข้าแทรกแซงเพื่อป้องกันพันธมิตรโพ้นทะเลเล็ก ๆ อย่างคิวบา เมื่อประกอบกับข้อกังวลของสหภาพโซเวียตต่อการติดตั้งขีปนาวุธของสหรัฐอเมริกาในอิตาลี และตุรกี รวมทั้งภาพลักษณ์ของประธานาธิบดีสหรัฐในขณะนั้น คือ จอห์น เอฟ. เคนเนดี (John F. Kennedy) ที่นิคิตา ครุชชอฟ (Nikita Khrushchev) ผู้นำสหภาพโซเวียต มองว่าขาดความเด็ดขาดเมื่อเผชิญกับวิกฤตการณ์เบอร์ลินใน ค.ศ.1961 ทำให้ครุชชอฟเกิดความมั่นใจตัดสินใจลักลอบติดตั้งขีปนาวุธในคิวบา (ประติษฐ์ ยมานันท์, 2559) จนกระทั่งเครื่องบินสอดแนม U-2 ของสหรัฐอเมริกาสามารถจับภาพขีปนาวุธดังกล่าวได้สหรัฐอเมริกาจึงตัดสินใจปิดล้อมทางทะเลและยื่นคำขาดให้มีการรื้อถอนขีปนาวุธออกจากคิวบาได้สำเร็จอย่างไรก็ตาม แม้ในเบื้องต้นจะปรากฏว่าประธานาธิบดีเคนเนดีประสบความสำเร็จในการแก้ไขวิกฤตการณ์ และป้องกันไม่ให้เกิดสงครามโลกได้แต่ก็เป็นที่ทราบกันภายหลังว่าสหรัฐอเมริกาเองได้ทำ ความตกลงกับสหภาพโซเวียตโดยไม่ให้เป็นที่ทราบต่อสาธารณชนในการจะรื้อถอน PGM-19 Jupiter ซึ่งเป็นขีปนาวุธพิสัยกลาง (Middle Range Ballistic Missile) ออกจากอิตาลีและตุรกีเช่นกัน การตกลงดังกล่าวเป็นการแลกเปลี่ยนกับคำขาดในกรณีวิกฤตการณ์คิวบาเมื่อโลกเข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็นนักวิเคราะห์บางส่วนเชื่อว่าได้เกิดระบบหลายขั้วอำนาจขึ้นมาทดแทนระบบสองขั้วอำนาจโดยที่โลกมิได้พัฒนาไปสู่ความเป็นรัฐโลก (World State) ที่มีองค์กรที่มีลักษณะเหนือรัฐปกครองตามที่มีผู้ปรารถนาและคาดหวังไว้แต่อย่างใดแม้ว่าในทางทฤษฎีรัฐต่าง ๆ จะยอมรับหลักความมั่นคงร่วมกันมาตั้งแต่มีการก่อตั้งองค์การสันนิบาตชาติและองค์การสหประชาชาติหลายทศวรรษก่อนก็ตาม แต่หลักความมั่นคงร่วมกัน (Collective security) ซึ่งเป็นหลักที่กำหนดว่าประเทศสมาชิกจะรักษาสันติภาพได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกเหล่านั้นต่างต้องสละสิทธิการป้องกันตนเองบางส่วนมาร่วมกันเพื่อจัดการความขัดแย้งและข้อพิพาท โดยหากเกิดภัยคุกคามกับประเทศใดประเทศหนึ่งมวลสมาชิกก็จะดำเนินการเพื่อป้องกันหรือขจัดภัยคุกคามนั้นร่วมกันก็ตาม แต่ทว่าในทางความเป็นจริงหลักความมั่นคงร่วมกันนี้ก็ยังไม่สามารถเอาชนะโลกที่มีสภาพแวดล้อมเป็นอนาธิปไตยและสร้างสันติภาพอันสถาพรให้แก่โลกได้ (ปฤษฎางค์ หงส์ไกรเลิศ, 2544) นอกจากนั้นยังมีข้อเท็จจริงประการหนึ่งของอำนาจในการจัดระเบียบโลกซึ่งก็คือภายใต้ระบบขององค์การสหประชาชาติอำนาจหลักในการตัดสินใจเรื่องความมั่นคงระหว่างประเทศถูกกำหนดให้เป็นของคณะมนตรีความมั่นคงสหประชาชาติซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กับ Concert of Europe (ค.ศ.1985) หรือเรียกว่า “การรวมตัวของ

มหาอำนาจ” (Concert of powers) ซึ่งหากพิจารณาในแง่นี้ก็อาจเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า สภาวะอนาธิปไตยอาจจะเป็นสภาวะแท้จริงที่ดำรงอยู่ในฉากหลังของการเมืองระหว่างประเทศ สภาวะอนาธิปไตยก็เป็นได้ซึ่งสภาวะอนาธิปไตยในที่นี้มีได้หมายถึงสภาวะไร้ระเบียบหรือไร้กฎหมายระหว่างประเทศแต่หมายถึงสภาวะที่ปราศจากการมีอำนาจที่มีการบังคับจากตัวแสดงที่มีอำนาจสูงกว่ารัฐอย่างแท้จริงเท่านั้น เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงและโลกเข้าสู่เริ่มศหัสวรรษใหม่ก็มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าแม่โลกจะไม่ได้อยู่ใน ระบบ 2 ขั้วอีกต่อไป แต่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการแผ่ขยายแสนยานุภาพทางทหารโดยการสะสมอาวุธของจีนจะทำให้สหรัฐอเมริกาเกิดความหวั่นวิตกว่าเมื่อจีนแผ่อิทธิพลครอบความเป็นใหญ่ในภูมิภาคเอเชียได้ แล้วจีนก็จะมีอิสระมากขึ้นในการแผ่ขยายอิทธิพลไปในภูมิภาคอื่น ๆ ของโลกจนในที่สุดก็อาจส่งผลเป็นภัยคุกคามต่อสหรัฐอเมริกาได้ผู้ที่ตั้งข้อสังเกตเช่นนี้ต่างยกเอากรณีตัวอย่างที่สหรัฐอเมริกาหันมาให้ความสำคัญกับเอเชียโดยผ่านนโยบายปิดกั้นในเอเชียในสมัยรัฐบาลของประธานาธิบดี บารัค โอบามา (Barack Obama) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนการเรียกนโยบายเป็น “การคืนสมดุลสู่เอเชีย” ว่าเป็นสัญญาณความหวั่นวิตกของสหรัฐอเมริกาและการดำเนินนโยบายดังกล่าวเป็นการสร้างดุลแห่งอำนาจเพราะส่งผลให้เกิดการสร้างพันธมิตรระหว่างสหรัฐอเมริกากับหลายประเทศในภูมิภาคอย่างไรก็ตามความพยายามของสหรัฐอเมริกา ดังกล่าวนี้นำให้จีนมองว่าสหรัฐอเมริกากำลังพยายามตีวงล้อมรอบ (Encirclement) จีนแม้ว่าหลายชาติที่ยินดีเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกาอาจจะมองว่าเป็นเพียงแค่การจำกัดการขยายตัว (Containment) ของจีนก็ตาม (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2554) จะเห็นว่าการตอบสนองต่อความเคลื่อนไหวทั้งของสหรัฐอเมริกาและจีนในภูมิภาคผันแปรไปตามแตกต่างกันตามสถานะแห่งอำนาจและภูมิรัฐศาสตร์ของแต่ละประเทศซึ่งส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยรัฐเล็ก ๆ โดยมีบ้างที่เป็นรัฐขนาดกลาง กรณีตัวอย่างในแต่ละยุคที่ยกมาข้างต้นนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของสิ่งที่นักวิเคราะห์ด้านความมั่นคงเรียกว่า “ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง” ซึ่งถูกมองว่าเป็นปัญหาที่ก้าวข้ามยุคสมัยหรือมีมาตลอดทุกยุคสมัยแม้กระทั่งศาสตราจารย์เคน บูธ (Ken Booth) และนิโคลัส วีเลอร์ (Nicholas Wheeler) ซึ่งแม้จะมีใช้ในักวิชาการในสำนักสังคมนิยมก็ตามแต่ก็ยังกล่าวไว้ในหนังสือชื่อ Security Di lemma (วิทยา นภาศิริกุล และสุพล ราชภัณฑารักษ์, 2539) ว่าผู้ที่จริงจังต่อการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจำเป็นต้องเข้าใจตรรกะของทางสองแพร่งเกี่ยวกับความมั่นคงให้ถ่องแท้เนื่องจากปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นหัวใจของการเมืองระหว่าง (รัฐ) ชาติเพราะเป็นเงื่อนไขที่นำมาสู่ความไม่แน่นอนในกิจการของมนุษยชาติโดยเฉพาะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้รัฐอิตาเลียต้องสร้างกองทัพปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงจึงเกิดจากเงื่อนไขที่เป็นส่วนผสมของทั้งข้อเท็จจริงกายภาพและทางจิตวิทยาโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างอาวุธกับความกลัวปัญหา

ทางสองแพร่งด้านความมั่นคงที่จะอธิบายต่อไปนี้จะยึดถือหลักการอธิบายตามแนวทางในหนังสือเล่มดังกล่าว

ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคง : ความหมาย

ปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นตรรกะที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่มีรัฐเป็นตัวแสดงหลักหรือเป็นตัวกระทำสำคัญที่อยู่ในลำดับชั้นสูงสุดในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยเหตุที่รัฐมีสถานะสูงสุดซึ่งไม่มีอำนาจที่เหนือกว่ามาบังคับสภาพที่ปราศจากอำนาจบังคับที่สูงกว่ารัฐนี้เรียกว่า “สถานะอนาธิปไตย” ในสถานะอนาธิปไตยนี้รัฐทุกรัฐมีความเท่าเทียมกันและเนื่องจากรัฐถือกำเนิดมาจากการรวมกลุ่มกันของมนุษย์ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยด้วยเหตุนี้จึงเป็นธรรมดาที่รัฐทุกรัฐย่อมจะต้องแสวงหาอาวุธไว้ในความครอบครองเพื่อประกันความปลอดภัยให้กับประชาชนที่มารวมกันเป็นรัฐแต่ทว่าการที่รัฐ ๆ หนึ่งมีอาวุธไว้ในครอบครองแม้ว่าจะโดยวัตถุประสงค์เพียงเพื่อประกันความมั่นคงปลอดภัยของตนเองก็ตามการมีอาวุธไว้ในครอบครองก็ย่อมจะทำให้รัฐอื่นเกิดความหวั่นวิตกและหวาดระแวงเพราะรัฐอื่นจะมองอาวุธที่อีกรัฐหนึ่งมีไว้ครอบครองนั้นอาจย้อนมาภัยคุกคามต่อรัฐตนเมื่อใดก็ได้อาวุธซึ่งในด้านหนึ่งเป็นเพียงข้อเท็จจริงทางกายภาพจึงมีนัยสำคัญส่งผลกระทบต่อสภาพทางจิตวิทยาของรัฐทั้งนี้เพราะรัฐประกอบไปด้วยมนุษย์และความกลัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมอันไม่แน่นอนที่มนุษย์จำเป็นต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลาอาวุธความกลัวและความไม่แน่นอนนี้เองจึงกลายเป็นองค์ประกอบหลักของปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงจะเห็นว่ากรณีคำแถลงของคอโซร่าเป็นตัวอย่งที่เห็นได้ชัดในขณะที่คอรินซ์ชี้ให้เอเธนส์เห็นว่าเอเธนส์ควรเคารพในพันธกรณีต่อสถานภาพเดิมที่มีการแบ่งเขตอิทธิพลไว้อย่างลงตัวแล้วแต่คอโซร่าชี้ให้เอเธนส์เห็นถึงปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงโดยชี้ให้เห็นว่า “ความกลัว” ของสปาร์ตาคจะเป็นเหตุผลที่ไม่ช้าก็เร็วสปาร์ตาคจะต้องทำสงครามกับเอเธนส์ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการเพิ่มพูนความมั่งคั่งและการขยายแสนยานุภาพทางทหารของเอเธนส์ส่งผลให้เกิดความไม่แน่นอนในสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการเพิ่มความกลัวให้กับสปาร์ตาค นอกจากนั้นภายใต้สภาพแวดล้อมอันไม่แน่นอนนี้เอเธนส์ยังไม่เชื่อมั่นในเจตนาของผู้ที่เป็นพันธมิตร ณ วันนี้หรือพัฒนาการของแสนยานุภาพทางอาวุธในอนาคตของฝ่ายตรงข้ามได้จะเห็นว่าประเด็นเหตุผลที่คอโซร่ายกขึ้นมาหว่านล้อมเอเธนส์ในการรับตนเป็นพันธมิตรนั้นวางอยู่บนตรรกะของปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงทั้งสิ้นผลก็คือเอเธนส์ยอมรับตรรกะของคอโซร่า สะท้อนให้เห็นว่าตรรกะดังกล่าวเป็นวิธีคิดพื้นฐานของรัฐในทุกยุคสมัย แม้ในอดีตรัฐอันทันทีตามหากจะกล่าวให้ชัดเจนปัญหาทางสองแพร่ง (Dilemma) หมายถึง ปัญหาที่เกิดจากสถานการณ์ที่ทำให้เราต้องเลือกระหว่างตัวเลือกที่จำกัดโดยที่ตัวเลือกเหล่านั้นต่างมีลักษณะของความยุ่งยาก

ซบซ้อน (Predicament) ซึ่งไม่ว่าจะเลือกทางใดทางหนึ่งก็ย่อมส่งผลลัพธ์ตามมาในลักษณะที่อาจก่อผลกระทบเท่า ๆ กันทำให้เกิดความยากลำบากในการตัดสินใจเลือกตัวเลือกเหล่านั้นพึงสังเกตว่าประเด็นสำคัญของปัญหาทางสองแพร่งเกิดขึ้นเพราะการที่เราไม่สามารถมองเห็นผลลัพธ์ที่จะเกิดในอนาคตได้อย่างชัดเจน นอกจากนั้นพึงสังเกตอีกว่าผลลัพธ์ในอนาคตดังกล่าวนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นผลลัพธ์เชิงลบเสมอไปทั้งนี้แก่นของปัญหาทางสองแพร่ง ก็คือ การมีอยู่ของทางเลือกอย่างจำกัดซึ่งก็อาจจะส่งผลดีร้ายได้เท่า ๆ กันก่อให้เกิดความยากลำบากในการตัดสินใจ ในบริบทเฉพาะด้านความมั่นคงปัญหาทางสองแพร่งจึงหมายถึง สถานการณ์ที่รัฐถูกบีบให้จำต้องเลือกระหว่างตัวเลือกในทางยุทธศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นเงื่อนไขปัญหาที่ซบซ้อนใน 2 ระดับด้วยกัน (วิทยา นาภาศิริกุล และสุรพล ราชภัณฑารักษ์, 2539) กล่าวคือ

ระดับแรก เป็นระดับเกี่ยวข้องกับปัญหาตีความเจตนาหรือ “การเดาใจฝ่ายตรงข้าม” (Problem of other minds) ซึ่งหมายถึงความจำเป็นในการที่จะต้องค้นหาหรือตีความเจตนาและแรงจูงใจที่กำหนดพฤติกรรมของฝ่ายตรงข้ามและยังรวมไปถึงการประเมินถึงขีดความสามารถของฝ่ายตรงข้ามซึ่งโดยหลักก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่แน่นอนในแง่ที่เราจะเห็นการบรรจบกันของอาวุธความกลัวและความไม่แน่นอนส่งผลให้เกิดจากความไม่แน่ชัดในการตีความเจตนาของการมีอาวุธในครอบครองของฝ่ายตรงข้าม (Inherent ambiguity of Weapon) ซึ่งเป็นแก่นปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงนั่นเองส่วนใน

ระดับที่สอง เป็นเรื่องของการตอบสนองหรือตอบโต้ต่อพฤติกรรมที่ได้ผ่านการตีความหรือประเมินแล้วนั้นความซบซ้อนของปัญหาทางสองแพร่งในระดับนี้อยู่ที่การจะตัดสินใจอย่างไรในการ กำหนดมาตรการตอบโต้หรือแสวงหาวิธีการในการตอบสนองต่อพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งอย่างสมเหตุสมผลและปราศจากข้อผิดพลาดซึ่งยังหมายรวมถึงการส่งสัญญาณและการสื่อสารที่ถูกต้องเหมาะสมอีกด้วยการค้นหามาตรการตอบโต้หรือตอบสนองที่เหมาะสมในบริบทของความไม่แน่นอนและไม่แน่ชัดนี้จึงเป็นความท้าทายเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic challenge) อย่างยิ่งยวดโดยเฉพาะในกรณีที่ต้องมีการเผชิญหน้ากัน อย่างไรก็ตามมีข้อพึงสังเกตว่าปัญหาทางสองแพร่งในระดับที่สองนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อปัญหาทางสองแพร่งในระดับแรกซึ่งเกี่ยวข้องกับการตีความได้ยุติไปแล้วโดยที่ตัวแสดงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ตกลงใจและตัดสินใจฝ่ายหนึ่งแล้วว่าอีกฝ่ายหนึ่งกำลังกระทำการอันเป็นภัยคุกคามและมีความจำเป็นต้องกำหนดมาตรการโต้ตอบข้อเท็จจริงตามที่ได้มีการประเมินแล้วนั้น ความท้าทายจึงอยู่ที่เพียงว่าในขั้นต่อไปควรจะกำหนดยุทธศาสตร์ในการตอบโต้ได้อย่างไร อนึ่ง มีข้อสังเกตว่าความไม่แน่นอนในระดับแรกหรือในระดับการตีความแรงจูงใจของฝ่ายตรงข้าม เป็นความไม่แน่นอนประเภทที่ไม่มีทางหาข้อยุติที่แน่นอนและแน่ชัดได้ความไม่แน่นอนในระดับนี้จึงเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่ความไม่แน่นอนในระดับที่สองซึ่งจะเป็นการสร้างเงื่อนไขให้เกิดสถานการณ์ที่เรียกว่า “ความย้อนแย้งในตัวเองของความมั่นคง” (Security paradox) ความย้อนแย้งในตัวเอง

ของความมั่นคง หมายถึงเงื่อนไขอันเกิดจากสภาวะการณ์ที่รัฐไม่อาจรู้เจตนาของรัฐอื่นและเมื่อไม่รู้เจตนาของรัฐอื่นรัฐนั้นก็จำเป็นต้องพึ่งพาตนเองในการประกันความมั่นคงด้วยการครอบครองอาวุธเพิ่มขึ้น และเมื่อรัฐครอบครองอาวุธเพิ่มขึ้นก็จะทำให้อีกรัฐหนึ่งดำเนินการในลักษณะเช่นเดียวกันทั้งนี้หากการกระทำดังกล่าวดำเนินไปอย่างไม่สมเหตุสมผลในลักษณะที่ถูกตีความได้ว่าก่อภัยคุกคามต่ออีกรัฐหนึ่งและมีการตอบโต้ไปมาในการสะสมอาวุธก็อาจทำให้เกิดการขยายขอบเขตความเป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน (Spirals of Mutual Hostility) อีกอย่างหนึ่งก็คือ ความไม่แน่ใจในเจตนาของรัฐตรงข้ามและตอบโต้ด้วยการเพิ่มความมั่นคงให้ตนเองนี้เป็นสหสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงทางกายภาพ (อาวุธ) และทางจิตวิทยา (ความกลัว) โดยมีความไม่แน่นอนเป็นเงื่อนไขและความไม่แน่นอนในระดับที่สองหรือในระดับที่มีการตอบโต้หรือตอบสนองนี้เองหากกระทำไปอย่างไม่สมเหตุสมผลก็อาจทำให้เกิดการขยายขอบเขตความเป็นปฏิปักษ์ซึ่งกันและกัน (Spirals of Mutual Hostility) ปรากฏการณ์นี้จึงถูกเรียกว่าความย้อนแย้งในตัวเองของความมั่นคงขอยกตัวอย่างกรณีวิกฤตการณ์คิวบาซึ่งเกิดขึ้นหลังจากที่เครื่องบินสอดแนมของสหรัฐอเมริกาจับภาพที่ดูเสมือนเป็นขีปนาวุธของสหภาพโซเวียตได้ สิ่งนี้ผู้นำหรือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจต้องทำก็คือการตีความเจตนาหรือแรงจูงใจของอีกฝ่ายหนึ่งในการกระทำดังกล่าวเมื่อการกระทำดังกล่าวถูกตีความแล้วว่า คือเจตนาคุกคามก็ย่อมต้องประเมินถึงขีดความสามารถของฝ่ายศัตรูว่าจะกระทำได้ในขอบเขตเพียงใดดังที่ประธานาธิบดีเคนเนดีได้ประเมินเจตนาของสหภาพโซเวียตและคิวบาแล้วว่าการกระทำดังกล่าวสะท้อนเจตนาทรูกรานและมีศักยภาพเป็นภัยคุกคามร้ายแรงต่อสหรัฐอเมริกาในระดับที่สองประธานาธิบดี สหรัฐอเมริกาจึงกำหนดแนวทางการโต้ตอบซึ่งต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนนั่นคือการกำหนดมาตรการที่ต้องไม่ทำให้การตอบโต้บานปลายกลายเป็นสงครามโลกหรือสงครามนิวเคลียร์หรือในอีกทางหนึ่งก็คือ การไม่ตอบโต้ซึ่งจะกลายเป็นการยอมตามเจตนาของสหภาพโซเวียตอันซึ่งนอกจากไม่อาจขจัดภัยคุกคามในปัจจุบันได้หมดแล้วยังอาจบ่มเพาะเงื่อนไขที่อาจเป็นภัยคุกคามเพิ่มขึ้นในอนาคตการตัดสินใจยื่นคำขาดและการตกลงกับสหภาพโซเวียตโดยที่มีให้สาธารณชนรับทราบจึงเป็นการตัดสินใจทางยุทธศาสตร์ที่นำมาสู่การลดระดับความขัดแย้งการเกิดผลลัพธ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างมีความสามารถในการรับรู้ถึงปัญหาทางสองแพร่ง (Security sensibility) ของอีกฝ่ายในระดับหนึ่งจึงสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผลและสามารถตัดวงจรของโอกาสในการ ขยายขอบเขตความปฏิปักษ์ซึ่งกันและกันได้ทันท่วงที กรณีวิกฤตการณ์คิวบายังสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับทางสองแพร่งด้านความมั่นคงด้วยซึ่งก็คือเรื่องของความสามารถในการที่จะรับรู้และเข้าใจถึงทางสองแพร่งเกี่ยวกับความ มั่นคงของอีกฝ่ายหนึ่ง (Security sensibility) ที่เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายวงหรือจำกัดวงความเป็นปฏิปักษ์ของกันและกันความสามารถในการรับรู้และเข้าใจปัญหาทางสองแพร่งของอีกฝ่ายหนึ่งแสดงให้เห็นถึง

ความตั้งใจและความสามารถของตัวแสดง (รัฐ) ในการรับรู้ถึงแรงจูงใจเบื้องหลังและแสดงออกหรือตอบสนองต่อความซับซ้อนที่อาจมีขึ้นในทางทหารของตัวแสดงอีกฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถที่จะเข้าใจบทบาทที่ความกลัวมีส่วนในการกำหนดพรรคคณะและพฤติกรรมรวมถึงบทบาทในการกระทำของตนที่อาจก่อให้เกิดความกลัวจากอีกฝ่ายหนึ่ง ความสามารถในการรับรู้และการตอบสนองต่อความกลัวนี้เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างยิ่งของผู้กำหนดนโยบายเพราะหากผู้กำหนดนโยบายขาดความสามารถในการรับรู้และเข้าใจปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงของอีกฝ่ายหนึ่งความขัดแย้งหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อกันก็จะยิ่งขยายวงออกไป เพื่อพิจารณาในแง่นี้ก็เห็นว่า สถานการณ์ที่นำไปสู่ตรรกะความย้อนแย้งของความมั่นคง (se curity paradox) นั้น มักเกิดมาจากความผิดพลาดในการประเมินและเข้าใจผลลัพธ์ของปัญหาทางสองแพร่งว่าด้วยความมั่นคงเพราะสถานการณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ตัวแสดงสองฝ่ายหรือมากกว่าพยายามที่จะทำให้สถานการณ์ความมั่นคงของตนดีขึ้นแต่พวกลับทำให้ความมั่นคงในภาพรวมลดน้อยลงเพราะมีการยั่วยุด้วยคำพูดหรือการกระทำที่ขาดความรู้และความเข้าใจถึงปัญหาความมั่นคงของอีกฝ่ายกลายเป็นการเพิ่มความตึงเครียดอาจนำมาสู่การขยายความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันมากขึ้น (สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2554)

กล่าวโดยสรุป เนื่องจากปัญหาทางสองแพร่งว่าด้วยความมั่นคงเป็นปัญหาที่เกิดจากการสับสนพันธุระหว่างข้อเท็จจริงทางกายภาพและสภาวะทางจิตวิทยาของรัฐดังนั้นผลของตรรกะนี้ไม่จำเป็นต้องมีทิศทางเดียวเสมอไปมุมมองในการแก้ปัญหาหรือก้าวข้ามทางสองแพร่งด้านความมั่นคงถูกเสนอจากภาพกว้างในระดับทฤษฎี ดังที่เคนบูธได้จำแนกไว้เป็น 3 แนวทางหรือ 3 กลุ่มทฤษฎีด้วยกัน ได้แก่ 1) นักทฤษฎีในกลุ่มที่ยอมรับสภาพอันไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (The Fatalist) ของปัญหาทางสองแพร่งและมีข้อเสนอในเชิงระบบเกี่ยวกับมาตรการต่าง ๆ 2) นักทฤษฎีที่มองว่าแม้ไม่ขจัดปัญหาทางสองแพร่งได้ทั้งหมดแต่เราสามารถบรรเทาเงื่อนไขที่อาจนำไปสู่ปัญหาดังกล่าวได้ (The Mitigator) และ 3) กลุ่มที่มองว่าเราสามารถก้าวข้ามปัญหาดังกล่าวได้ โดยก้าวข้ามสิ่งที่มากำหนดเงื่อนไขอันเป็นรากฐานของปัญหาดังกล่าว (The Transcended) ทั้งนี้บูธและวีเลอร์ได้ตั้งข้อสังเกตว่าแม้ว่าเราจะมีแนวโน้มที่จะจัดแนวทางของการจัดการกับ ปัญหาทางสองแพร่งโดยการเชื่อมโยงกับสำนักคิดทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยเฉพาะในการ เชื่อมโยงวิธีคิดในแบบแรกเข้ากับสัจนิยมแบบที่สองกับสำนักอังกฤษหรือสำนักที่เน้นระบอบกฎหมาย (Regime Theory) และแบบที่สามกับสำนักที่มีแนวทางในแบบอุดมคตินิยม (Idealism) ซึ่งอาจรวมถึง จักรวาลทัศน์นิยมแบบค่าน้ำหรือสำนักที่เน้นการปฏิบัติโลกแต่เนื่องจากทุกสกุลความคิดย่อมประกอบด้วยบุคคลที่มีรายละเอียดซับซ้อนและอาจคาบเกี่ยวกับความคิดของบุคคลที่สังกัดสำนักอื่น ๆ เราจึงมุ่งพิจารณาเฉพาะที่วิธีคิดเกี่ยวกับการจัดการกับปัญหาทางสองแพร่งด้านความมั่นคงเป็นหลักดังจะได้พิจารณาในหัวข้อถัดไปซึ่งจะแบ่งพิจารณาเป็น 3 แนวทาง คือ แนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการพึ่งพา

ตนเองของรัฐแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการสร้างบรรทัดฐานความร่วมมือและแนวทางการแก้ปัญหาที่เน้นการก้าวข้ามสถานะอนาธิปไตยไปสู่ความเป็นสังคมโลก

สรุป

ทั้งหมดที่ยกเป็นตัวอย่างนี้เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของวิชาการทางรัฐศาสตร์ ในด้านการให้การศึกษาด้านการเมืองและการเสริมสร้างความรู้ทางการเมืองแก่พลเมืองทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษาที่มีความจำเป็นต้องทำควบคู่กันไปเพราะในระบบการศึกษามุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายที่เด็กและเยาวชน ส่วนนอกระบบการศึกษามุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็กเยาวชนและประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ก็จะช่วยในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมไปพร้อม ๆ กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยและความเข้าใจในหลักการ กระบวนการ ตลอดจนพฤติกรรมภายใต้ระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในที่สุด ทั้งนี้หากเราสามารถเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองให้แก่เยาวชนของเราตั้งแต่เด็ก ๆ โอกาสที่จะประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างความมั่นคงหรือเสถียรภาพของการเมืองไทยในระบอบประชาธิปไตยก็ย่อมมีมากขึ้นด้วยเช่นเดียวกันข้อเสนอในทางปฏิบัติเพื่อการลงหลักปักฐานทั้งในแง่ของระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยและในแง่ของวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในสังคมไทยอย่างเป็นทางการ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ กระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชน และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในสังคมไทยจะเกิดขึ้นได้ประการแรก มีความจำเป็นต้องวางพื้นฐานทางด้านการศึกษาทางรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะในด้านเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้แก่นักเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา จนถึงอุดมศึกษา ประการที่สอง ในระดับอุดมศึกษา ต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ตลอดทั้งแนวทางปฏิบัติทั้งในรูปของเนื้อหาสาระและกิจกรรมทางด้านรัฐศาสตร์ แก่นิสิตนักศึกษาทุกคณะวิชา ไม่ใช่การเสริมสร้างเฉพาะนิสิตนักศึกษาที่ศึกษาในคณะรัฐศาสตร์เท่านั้น ประการที่สาม ต้องมีการปฏิรูปหลักสูตร การเรียนการสอน และกระบวนการศึกษาอบรมในโรงเรียนเตรียมทหาร นักเรียนนายร้อยตำรวจ นักเรียนนายร้อย จ.ป.ร. เพื่อกระบวนการอบรมกลุ่มเยาวชนและการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยรวมทั้งการสลับสับเปลี่ยนระหว่างการศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวกับมหาวิทยาลัย หรือการศึกษาร่วมกันระหว่างนักศึกษาทางด้านความมั่นคงกับนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเพื่อให้เกิดกระบวนการของการผสมผสานวัฒนธรรมทางการเมือง ตั้งแต่ในระดับอุดมศึกษา ประการที่สี่ จะต้องมีการปฏิรูปวงการสื่อสารมวลชน โดยจะต้องมีการกำหนดเนื้อหาสาระ ตลอดทั้งกระบวนการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่สาธารณชน ในสื่อสารมวลชนทุกประเภท ในสัดส่วนที่มีความเหมาะสมและประการที่ห้าในการจัดหลักสูตรการศึกษาอบรมทุก

หลักสูตรของทุกองค์กรทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมจะต้องมีการสอดแทรกเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยบทบาทของพรรคการเมืองขนาดกลางในการบริหารจัดการพรรคให้เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่กำหนด โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพรรคการเมืองคือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา ถือว่าเป็นบทบาทที่สำคัญของพรรคการเมืองขนาดกลางที่มีการบริหารจัดการพรรคให้เป็นไปตามกฎหมายที่กำหนดเพื่อป้องกันมิให้ทำผิดกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ในการบริหารจัดการพรรคซึ่งอาจจะทำให้พรรคถูกยุบ ซึ่งทำให้กระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมืองและความมั่นคงทางการเมืองได้

เอกสารอ้างอิง

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2538). อนาคตการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประดิษฐ์ ยมานันท์. (2559). การปฏิรูปพรรคการเมือง. ปทุมธานี: โรงพิมพ์อสาธาธิษฐานดินแดน.
- ปฤษฎา หงส์ไกรเลิศ. (2544). การปฏิรูปพรรคการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ลิขิต ชีรเวคิน. (2530). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต ชีรเวคิน. (2549). แผนแม่บทพัฒนาการเมือง. กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการยกร่าง.
- วิทยา นภาศิริกุล และสุรพล ราชภัณฑารักษ์. (2539). พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิสุทธิ โปธิแท่น. (2544). การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2554). การเมือง :แนวความคิดและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.